

K zákonům a principům ozbrojeného zápasu

Ze skutečnosti, že ozbrojený zápas je konfrontací dvou ozbrojených systémů a že tyto se z funkčního hlediska skládají z podsystemů palby (ničení), pohybu (manévru), velení a zabezpečení bojové činnosti vyplývá, že **vnitřní zákony ozbrojeného zápasu** — zn. ty, které jsou mu vlastní, jimiž se ozbrojený zápas bezprostředně řídí — můžeme rozdělit do dvou skupin:

1. zákony ozbrojeného zápasu jako řešení antagonistických rozporů dvou stran násilnými prostředky,
2. zákony ozbrojeného zápasu jako vztahy jednotlivých prvků jednoho ozbrojeného systému.

Cílem tohoto článku je rozebrat první druh zákonů ozbrojeného zápasu.

Vnitřní zákony ozbrojeného zápasu si nemůžeme představovat jako poměrně jednoduché vzorce, jak je známe z matematiky či fyziky. Ozbrojený zápas jako jeden ze společenských jevů probíhá za velmi složitých podmínek, v nichž platí současně více zákonů a z nich vyplývají jejich zákonitosti.

Zatímco někdy některé tendence uplatnění se určitých zákonů se budou shodovat a vzájemně podporovat, v jiných případech budou rozporné. Pak bude docházet k jejich vzájemnému popírání. Pocho-pit, který ze zákonů je v dané situaci rozhodující a je rovněž účelné jej prosazovat na úkor zákonů jiných, je věcí přípravenosti a schopnosti velitelských kádří. Jejich povinností je využít tendence prosazujícího se zákona v ozbrojeném zápase a uplatnit jej v odpovídající proporcí.

Podstatou ozbrojeného zápasu je konfrontace dvou ozbrojených systémů, kdy jeden ozbrojený systém se snaží prosadit na úkor ozbrojeného systému druhého. Obecně jde o působení dvou protichůdných sil. Výsledek působení dvou protichůdných sil určuje jejich rozdíl, tj. převahu jedné síly nad druhou, a to ve prospěch síly větší.

Na základě tohoto obecného přírodního zákona můžeme formulovat základní zákon ozbrojeného zápasu:

Ozbrojený zápas je konfrontací dvou ozbrojených systémů. Vztahuje se na něj

proto obecně platný zákon, že při konfrontaci dvou sil nebo jejich částí se prosadí ta, která je větší, která má převahu.

Vytvoření potřebné převahy jednoho ozbrojeného systému nad druhým, vzhledem k prostorovému a časovému rozmachu ozbrojeného zápasu, bude velmi složitým úkolem.

Má-li převaha přinést úspěch, musí být dostatečně velká; snahou bude, aby byla co největší. Toho nemůžeme dosáhnout rovnoměrným rozložením sil po frontě. Základní směrnice, jak získat potřebnou převahu a tím vytvořit podmínky pro uplatnění zákona převahy v bojové činnosti vojsk, je principem ozbrojeného zápasu:

Potřebné převahy sil a prostředků dosahujeme soustředěním sil a prostředků na jedné směrech (v jedné prostoro-rech) na úkor směrů (prostorů) jiných.

Poprvé v dějinách vojenského umění tento princip uplatnil Epameinondas v roce 371 př. n. l. ve válce Thébanů se Spartou.

Ponechává soustředění sil a prostředků má zabezpečit především zničení daného uskupení protivníka, bude jeho způsob záviset na možnostech prostředků ničení. Čím bude jejich účinek větší, tím méně jich bude třeba ke splnění stanovených úkolů.

Způsob soustředění palebných prostředků je také závislý na jejich dosahu. Čím bude tento dosah větší, tím snadněji mů-

žeme dosáhnout jejich soustředěného účinku palebných manévrem bez jejich nadměrného nahušťování v určitém prostoru.

Ničivý účinek palebných prostředků protivníka před nadměrným uskupením sil a prostředků v určitém prostoru varuje. Nemá-li proto dojít k vysokým a naprosto neodpovídajícím ztrátám, je třeba při respektování a využívání zákona převahy maximálně chránit vlastní vojska vhodným uskupením.

Zákon převahy uplatňovaný principem soustředění sil a prostředků, prosazuje se rovněž principem rozptýlení:

Vojska musí plnit úkoly v sestavách, které jim zabezpečují maximální ochranu před nadměrnými ztrátami, způsobenými ničivými prostředky protivníka.

Tento princip se promítá do postupného rozptylování sestav z původní falangy přes rojnice až do dnešní sestavy a ve vojenské praxi se uplatňuje jako požadavek:

K ochraně jednotlivců i jednotek je třeba tvořit v sestavách vojsk takové mezery, které v závislosti na účinku ničivých prostředků protivníka snižují počet ztrát, způsobených těmito prostředky na minimum.

Tento požadavek je důležitým činitelem v bojové činnosti vojsk. Je protikladem principu soustředění sil a prostředků. Oba tyto principy působí současně, vytvářejí spolu jednotu protikladů. Konkrétním projevem jejich společného působení je šířka a hloubka sestav jednotlivých organizačních stupňů.

Operační předpis Oper-1-1 v článku 63 na základě principu rozptýlení a soustředění sil a prostředků mimo jiné uvádí: „Vojska budou na bojišti působit v rozptýlených sestavách na široké frontě a povedou úderů dostatečně silnými uskupeními na zvolených směrech. Základní podmínkou úspěchu je rozhodné soustředění úsilí vojsk a úderů jaderných zbraní...“.

Vševojsk-1-1 v článku 34 k této problematice mimo jiné uvádí: „Rozptýlení vojsk nenarušuje zásadu hromadění sil a prostředků na nejdůležitějších směrech. Hromadění sil a prostředků v soudobém boji se dosahuje rychlým soustředěním palebného úsilí vojsk... Vojska se musí soustřeďovat rychle, skrytě a jen po dobu provedení úderů z různých směrů.“

Omezený počet sil a prostředků umožní získávat převahu jednoho ozbrojeného systému nad druhým postupně.

Výhodné podmínky k tomu vytváří skutečnost, že ozbrojený zápas se skládá z řady operací různých stupňů; ty se roz-

padají na různé velké počty bojů. Všechny operace a boje se od sebe časově a prostorově liší a plní určité, více či méně důležité dílčí úkoly ozbrojeného zápasu. Společné je jim to, že vycházejí z jednoho zámyslu. Ke splnění každého dílčího úkolu vydělují bojující strany určitý počet sil a prostředků.

Historie ukazuje, že v tomto směru existuje zákon:

Úspěšné vedení bojové činnosti vyžaduje, aby cíle a úkoly byly stanoveny ve shodě s možnostmi sil a prostředků, které jsou na jejich splnění vyčleněny, jakož i v soulase s prostorem činnosti a časem.

Cíle a úkoly určují, kterého protivníka zničit. Jde tedy vlastně o vzájemné srovnání možností obou bojujících stran s přihlédnutím k prostoru a času. Čím bude prostor, v němž budou vojska plnit úkol, větší, tím více sil a prostředků se bude na něm podílet. Na poměru sil obou protivníků a velikosti prostoru bojové činnosti bude záviset také čas, potřebný ke splnění cílů a úkolů.

Vyčleněný počet sil a prostředků je hlavním činitelem pro stanovení hodnoty ozbrojených sil nebo jejich částí, působících v daném prostoru a čase a tedy i hlavním činitelem pro vytvoření převahy.

Hodnotu sil a prostředků však určujeme nejen jejich počtem — kvantitou, ale také kvalitou.

Kvalitu sil vidíme především:

— v morálně politické vyspělosti všech příslušníků armády a v jejich podpoře cílů války (schopnost a vůle překonávat obtíže, přes ztráty neklesat na mysl a nepodléhat panice, připravenost přinést největší oběti pro vítězství);

— v teoretické, organizační a vojenské hodnotě velitelského sboru, v jeho zkušenostech a schopnostech tvůrčím způsobem aplikovat získané teoretické znalosti a praktické zkušenosti na konkrétní situaci a ve schopnostech maximálně efektivně využívat možností bojové techniky;

— v praktickém ovládnutí bojové techniky vojsky, v jejich technické úrovni a schopnosti vlastností dané bojové techniky využít, v získaných zkušenostech a vynalézavosti.

Kvalitu bojové techniky tvoří zejména její palebná síla, reprezentovaná účinkem a dostřelem, průchodností, rychlostí, pohyblivostí a bezporuchovostí.

O hodnotě ozbrojeného systému platí zákon:

Hodnotu ozbrojeného systému jako celku nebo jeho jednotlivých částí, plnících stanovený úkol, tvoří počet sil a prostřed-

ků, morální, odborné a vojenské kvality velitelů a vojsk a kvalita používané bojové techniky.

Porovnání celkové hodnoty obou ozbrojených systémů nebo jejich částí mezi sebou umožňuje zjistit, která z bojujících stran má převahu. Převaha sama o sobě sice vytváří podmínky k úspěchu, ale nepřináší jej automaticky.

Převahu musíme uplatnit. Není přitom lhostejné, kdy a jakým způsobem. Zkušenosti ukazují, že prostorové a časové podmínky pro uplatnění převahy se rychle mění. Vyplývá to z vysoce dynamické činnosti obou proti sobě bojujících ozbrojených systémů, z jejich snahy maximálně využít zákonů ozbrojeného zápasu ve svůj prospěch a současně dosáhnout toho, aby se negativní vliv jednotlivých zákonů co nejvíce prosadil v činnosti protivníka.

Převaha sil a prostředků se může projevit teprve tehdy, jestliže komponenti, kteří ji tvoří, se mohou uplatnit. Závisí to na zaujetí sestavy, umožňující současně a sklobeně použití všech nebo alespoň maxima sil a prostředků, které jsou k dispozici a na efektivním využití jejich vlastností.

Snahou bojujících stran — důležitou zásadou jejich bojové činnosti — proto bude zaujmout vhodnou sestavu dříve, než protivník. Kromě toho použití maxima sil a prostředků k ničení protivníka zvyšuje jejich účinnost na nerozvinutou sestavu protivníka, než na rozvinutou sestavu. Protivník při své nerozvinuté sestavě může mimo to použít svých sil k odvetným opatřením jen částečně.

S ničivými možnostmi použitých prostředků bude význam předejití protivníka v rozvinutí a zahájení aktivní činnosti přímo úměrně vzrůstat. V soudobých podmínkách existence raketových jaderných zbraní může mít pro protivníka dokonce katastrofální následky. Proto je oprávněná trvalá a vysoká bojová pohotovost vojsk ČSLA, která jsou v dotyku s potenciálním nepřitelem naší koalice.

O uplatnění převahy sil a prostředků platí proto zásada:

Převahu je třeba uplatnit v rozhodujícím okamžiku na rozhodujícím místě a situaci odpovídajícím způsobem. K vytvoření převahy může přispět nebo ji dále zvýraznit předejití protivníka v rozvinutí do takové sestavy, která umožní současně uplatnit maximum sil a prostředků, tj. plnou bojovou (ničivou) hodnotu vojsk při ničení protivníka.

Význam této zásady vzrostl zejména při manévrové bojové činnosti vojsk, kdy v důsledku nesouvislé fronty vznikají pod-

mínky pro vzájemné promíchání sestav různých částí obou bojujících stran. Uplatnění této zásady současně vytváří objektivní podmínky pro překvapení.

Překvapení je důležitým faktorem bojové činnosti vojsk, které vyplývá ze zákona:

Překvapení staví protivníka do pro něho neočekávané a tím nevýhodné situace. Likvidace účinků překvapivé činnosti vyžaduje různě dlouhou dobu na přípravu a uskutečnění potřebných protiopatření. Význam překvapení roste a výsledky, jichž se jím dosahuje, roste tedy v závislosti na možnostech sil a prostředků, které překvapení realizovaly.

Využití tohoto zákona dalo vzniknout dalšímu důležitému principu ozbrojeného zápasu:

Trvalý úkolem velitelů, štábů i vojsk je usilovat o to, aby jejich činnost byla překvapením pro protivníka a současně dělat opatření k tomu, aby bylo vyloučeno překvapení z jeho strany.

Promítnutím tohoto principu do zásad bojové činnosti jsou jednak způsoby, jimiž překvapení na jednotlivých organizačních stupních dosahujeme, jednak zabezpečení před překvapením ze strany protivníka a jeho důsledky. Patří tam zejména trvalý a nepřetržitý průzkum, kruhové zajištění a vytváření záloh různého druhu, které by byly schopny reagovat na neočekávanou situaci.

Zásady realizace překvapení opět vytvářejí řady, např. Vševojsk-1-1 v článku 35 apod.

Stejně jako zákonitosti ostatních zákonů nemůžeme absolutizovat ani zákon převahy. V důsledku působení jiných zákonů může v určitých případech dojít k potlačení účinnosti tohoto zákona. Zejména tomu tak bude při střetnutí se zákonem početní převahy. Bude-li tato velká (např. tanková rota k tankovému praporu či dokonce pluku), pak převaha získaná předejitím protivníka v rozvinutí a v aktivní bojové činnosti nepovede k vítězství početně několikanásobně slabších sil, ale způsobí silnému protivníkovi nadměrné ztráty.

Projevem aktivní bojové činnosti vojsk a tím i uplatnění převahy sil a prostředků je útok.

Útok umožňuje maximálně ničit síly a prostředky protivníka, obsadit jeho ekonomické a lidské zdroje. Tím vznikají podmínky k vyřazení protivníka z bojové činnosti a k dosažení vítězství. Z těchto důvodů je útok základní a současně hlavní druh bojové činnosti.

Převaha sil a prostředků ještě nezaručuje vítězství v boji, operaci nebo ozbrojeném zápase jako celku. Poněvadž jde

o konfrontaci dvou sil, neprobíhá tato mechanicky. Je ovlivňována vůlí a snahou lidí. Jedna bojující strana usiluje o využití převahy ve svůj prospěch, zatímco druhá se snaží převahu protivníka vhodným způsobem bojové činnosti anulovat, nejčastěji obranou.

Je-li útok základním druhem bojové činnosti a obrana jeho zákonitým opakem, protikladem, pak také ona je základním druhem bojové činnosti. Hlavním druhem však být nemůže v žádném případě, protože nemůže dosáhnout definitivního vítězství.

Předností obrany je, že umožňuje lepší uplatnění palebných vlastností jednotlivých zbraní a současně při dokonalém využití terénu a jeho ochranných vlastností snižuje podstatným způsobem účinek palebných úderů protivníka.

To může vést ke snížení či vyrovnání převahy útočníka nebo dokonce k její změně, zejména při přísunu dalších sil ve prospěch obránce. To vytváří podmínky, aby se v důsledku bojové činnosti stal z obránce útočník a z útočníka naopak obránce.

Z toho vyplývá zákon:

Převaha se v ozbrojeném zápase uplatňuje útokem, kterému protivník čelí obranou. Obranou je možno zvrátit nebo alespoň změnit převahu sil útočníka ve prospěch obránce, nelze jí však splnit cíle ozbrojeného zápasu. Útok a obrana tvoří dialektickou jednotu protikladů. Jsou základními druhy bojové činnosti vojsk. Útok je navíc hlavním druhem bojové činnosti, protože umožňuje splnit cíle ozbrojeného zápasu, tj. zničit protivníka a ovládnout jeho ekonomické zdroje.

Možnost obrany zvrátit převahu sil ve svůj prospěch znamená, že nestačí převahu získat, ale že je nutné o ni neustále bojovat, neustále ji udržovat.

Převahu může útočník udržet v podstatě dvojím způsobem:

- soustavným doplňováním ztrát způsobených palebnými údery obránce,
- zničením hlavní části ozbrojeného systému obránce nebo alespoň podstatným snížením její bojeschopnosti v nejbližší době.

Z důvodů omezených možností doplňování je první způsob problematický. Kromě toho řešit udržení převahy jen doplňováním nemůže být a také není východiskem tohoto problému.

Řešení spočívá ve druhém způsobu, tzn. co nejrychleji zničit hlavní síly obránce nebo alespoň snížit na minimum jejich schopnost působit ztráty.

Splnění tohoto úkolu vyžaduje jednak správnou volbu směru hlavního úderu, jed-

nak vytvoření co největší převahy na něm.

Každá bojová i operační sestava uplatnění tohoto zákona do jisté míry napomáhá. Vedle silných míst má totiž také slabá místa. Ta jsou také nejvhodnější pro vedení hlavního úderu a jejich využití má za následek rychlé narušení sestavy protivníka a někdy dokonce jeho rozbití.

Z této úvahy vyplývá zásada, která dále rozvíjí a konkretizuje princip soustředění sil a prostředků:

K rychlému úspěchu útoku je třeba volit směr hlavního úderu tak, aby byly co nejdříve a s co nejmenšími ztrátami zničeny hlavní síly protivníka. K tomu účelu je nutné vytvořit na směru hlavního úderu několikanásobnou převahu.

Oper-1-1 v článku 79 tuto zásadu formuluje takto:

„Úspěšné vedení operací v rychlém tempu se zabezpečuje soustředěním hlavního úsilí na splnění nejdůležitějších úkolů, na jejichž řešení závisí úspěch bojové činnosti v celku...“

I když předcházející úvaha byla zaměřena na útok jako hlavní druh bojové činnosti, platí její závěry také pro obranu, ovšem v zrcadlovém obraze. To znamená, že úsilí obrany bude směřovat ke zničení hlavního úderného uskupení a potřebného vyrovnání sil či dokonce k získání převahy soustředěním palebných úderů, popřípadě manévrem sil a prostředků z pasivních směrů.

Jak ozbrojený zápas, tak jeho části, které tvoří operace a boje, probíhají v prostoru a čase. Oba tyto parametry bojové činnosti vojsk mohou podstatným způsobem ovlivnit jejich průběh.

Prostor bojové činnosti je dán především terénem. Ten svými vlastnostmi usnadňuje nebo ztěžuje používání různých bojové techniky. Tím napomáhá vojskům uplatnit svou hodnotu k dosažení vítězství nebo naopak její uplatnění znemožňuje.

Snahou každé z bojujících stran bude vést bojovou činnost v takovém prostoru, který dovoluje plně a rychle rozvinutí a použití jejich sil a prostředků a současně v tomto brání protivníkovi.

To vytváří podmínky pro ničení protivníka po částech a tím také rychleji a s menšími ztrátami, než tomu bylo při jeho plném rozvinutí.

Dokonalé využití terénu umožňuje bojující straně, jejíž ozbrojené síly mají ve srovnání s protivníkem menší hodnotu, získat místní a časovou převahu. Podle konkrétní situace (nepodaří-li se protivníkovi uplatnit větší hodnotu ozbrojených sil) může využití terénu dokonce přispět slabší straně k většímu či menšímu, i když snad jen dílčímu úspěchu.

Získání prostorové převahy bude přitom do značné míry vymezeno časově. Sčuví se to se snahou bojujících stran omezit úspěch protivníka odpovídajícím přeskupením sil a prostředků.

Poněvadž ten, kdo jednou získá převahu, bude dále usilovat o její maximální využití a o její další rozvinutí, bude boj o čas — kdo dřív a rychleji dosáhne převahy a udrží si ji — neoddelitelnou součástí veškeré bojové činnosti a tím i ozbrojeného zápasu jako celku. Platí proto zákon:

Prostor a čas jsou parametry každé bojové činnosti, jsou její součástí. Jsou důležitými činiteli a průvodními jevy uplatnění převahy sil a prostředků.

Součástí konfrontace obou ozbrojených systémů bude oboustranná snaha změnit dílčí úspěch většího významu až v konečné vítězství jedné bojující strany nad druhou. Vzájemná podmíněnost a závislost bojové činnosti různých organizačních stupňů k tomu vytvářejí podmínky.

Zkušenosti ukazují, že veškerá bojová činnost, bez ohledu na měřítko jejího vedení, spolu těsně souvisí.

Východním bodem a jednotícím pojítkem, jak ukazuje historie, byly stanovené politické a na základě nich strategické cíle. Z nich vycházejí i cíle operační a konečné i taktické. Veškerá bojová činnost proto vyplývá z jednoho zámyslu, zámyslu ozbrojeného zápasu a k jeho splnění směřuje.

Jednotlivé boje a operace mohou mít význam jen tehdy, jestliže přispívají k splnění celkového cíle ozbrojeného zápasu, jestliže taktické úspěchy přerostou v operační a ty dále ve strategické. Podřízenost bojové činnosti operačně taktického významu úkolům strategie a jejím zájmům je zcela objektivní.

Pokusy pomínout tento objektivní zákonitý vztah a vyzvednout význam taktiky nely těžké následky. Příkladem může být příprava německého velení k novému útoku na západní frontě roku 1918. Vzhledem k těžké strategické situaci šlo víceméně o čistě taktickou činnost bez strategického záměru. Náčelník německého generálního štábu Ludendorff na dotazy jaké jsou strategické cíle této akce, odpověděl: „Dejte mi pokoj se strategickou operací. Uděláme nejdříve díru a pak uvidíme, co bude třeba dělat.“ Když se pak německým vojskům průlom podařil, neměla sil k jeho využití. K obdobným situacím došlo i za druhé světové války.

Zákonitě podřízení bojové a operační činnosti strategii vyžaduje přísný centralismus velení vojskům, bezpodmínečné a přesné splnění rozkazu nadřízeného.

Platí-li tento vztah dříve, platí tím více v podmínkách použití raketových jaderných zbraní. Jaderné zbraně totiž podstatným způsobem rozšířily možnosti strategie, popřípadě operačního umění a podstatně oslabily význam výsledků bojové činnosti v taktickém rámci. Jak strategie, tak operační umění dnes totiž mají své prostředky, jimiž mohou přímo (bez taktiky) plnit některé své úkoly.

To ovšem neznamená, že strategie není vůbec závislá na výsledcích bojů a operací. Podstata vztahů mezi nimi je v tom, že strategie je určující pro operační umění a taktiku nejen tím, že jim určuje úkoly, ale také tím, že jim svými prostředky vytváří podmínky pro jejich činnost. To do zavedení raketových jaderných zbraní nebylo možné. Současné však strategie i nadále závisí na výsledcích operací a bojů.

Z toho vyplývá zákon:

Bojová činnost taktického charakteru je bezpodmínečně podřízena cílům operačním a ty vyplývají ze strategie, jejího zámyslu a jejích zájmů. Strategie je naopak závislá na výsledcích dílčích operací a bojů.

Pro uplatnění tohoto zákona v bojové činnosti vojsk platí současně dva principy.

První z nich říká:

Úkoly nižších organizačních stupňů musí vycházet z úkolů nadřízeného organizačního stupně.

Splnění úkolů podřízenými vytváří podmínky pro splnění úkolů nadřízeným. Úspěch podřízeného, má-li přispět ke splnění celkového úkolu, je třeba nadřízeným využít. To znamená, že taktický úspěch musí být rozvinut v operační a operační ve strategický.

Druhý princip:

Bojovou činnost je třeba vést nanejdříve aktivně, ve vysokém tempu, iniciativně a nepřetržitě.

Z těchto principů vychází opět řada zásad bojové činnosti, které uvádějí naše polní řády a předpisy. Např. Vševojsk-1-1, článek 8:

„Úspěch v boji má vždy ten, kdo je smělý, neustále projevuje iniciativu, zmocňuje se jí a pevně ji drží a tím vnučuje nepříteli svou vůli.“

Oper-1-1, článek 140:

„K nepřetržitému rozvíjení útoku a jeho vedení v rychlém tempu je nutné narůstání úsilí armád prvního sledu.“

Oper-1-1, článek 163:

„Při rozvíjení útočné operace se musí vést aktivní bojová činnost nepřetržitě ve dne i v noci.“

Která z bojujících stran dovede lépe uplatnit tyto zákony, principy a zásady ve své činnosti, má reálnější naději na úspěch.